

a házadban? Hiszen behoztad nekem ezt a csodálatos lépes mézet? 11. Aszeneth félni kezdett, de így válaszolt: – Nem volt a házamban lépes méz. Úram, sohasem, de amikor szóltál, akkor lett. ³⁰² Vajon nem a te szádból creddt ez, mert az illata olyan, mint a finom kenet, mint a te szájad illata? ³⁰³ 12. Elmosolyodott az ember Aszeneth gyors felfogásán. 13. Magához hívta őt és kinyújtva jobb kezét, megragadta Aszeneth fejét és megrázta azt a jobbájával. Megijedt Aszeneth az ember jobbjától, mert szikrák pattantak ki annak kezéből, mint ahogy a vasról, amikor izzik. Rámeredt tehát Aszeneth szeme az ember kezére. 14. Látta ezt az ember és mosolygva így szólt: – Boldog vagy te, Aszeneth, mert isteni kijelentést nyertél Isten titkairól, ³⁰⁴ mindenki boldog, aki megtéréssel az Úristen elé járul s ez az Úr táplálja őt. Mert ez a méz: az élet lehetete, a bőven termő Paradicsom méhei készítték az élet rózsája harmatából, amely Isten paradicsomában van és Isten angyalai mindnyájan ettek belőle, meg Isten minden kiválasztotta és a Magasságos fiai mindnyájan, mert ez az élet lépe és aki eszik belőle az soha meg nem hal. ³⁰⁵ 15. Kinyújtotta hát a jobb kezét az ember és letört egy kis darabot ³⁰⁶ a lépből, ő maga evett belőle, a maradékot pedig kezével Aszeneth szájába tette,

³⁰² A próféta-történetekben a kevés étel megsaporodik (1Kör - 3Kör 17,11–16). Itt ennél is több történik: a kamrában eredetileg nincs lépes méz, de az angyal szavára ott terem.

³⁰³ A bibliai jelképekben jártas olvasónak az illatos, édes és fehér lépes mézről a mennyből hullott mannára kellett gondolnia (2Móz 16,3). Az illatnak vallásos metaforaként való használatához: Jn 12,3; 2Kör 2,14–16; Ef 5,2.

³⁰⁴ Az a boldog, aki kijelentést vett Isten titkairól, pl. Mt 16,17.

³⁰⁵ A soha meg nem hal motívumhoz: Jn 6,58; 11,25–26.

³⁰⁶ A zsidó család fő maga osztotta szét a kenyeret az asztalnál a jelenlevőknek. Ezt tette Jézus is, amikor a sokaságnak vagy tanítványainak a kenyeret osztotta (Mt 14,19; 26,26; 1Kör 11,23–24).

és azt mondta neki: – Egyél! Ő pedig evett. 16. Aztán kinyújtva a kezét hüvelykujját a lép kelet felé eső szélére tette és ujja nyomában vér serkent ki abból. Akkor így szólt az ember Aszenethhez: – Íme, most az élet kenyerét etted s a halhatatlanság poharát ittad, ³⁰⁷ és megkentek a romolhatatlanság kenetével. Íme, e nap-tól kezdve tested úgy virul majd, mint a Magasságos földjének virágai, ³⁰⁸ csontjaid pedig úgy nőnek, mint a dús cédrusok Isten paradicsomában és fáradhatatlan erők vesznek körül, a fiatalágod nem lát majd megöregedést és szépséged sohasem múlik el. Fallal körülvevett és minden odamenekülőt az örök király, az Úristen nevében befogató anyavárossá leszel. ³⁰⁹ Akkor az ember kinyújtotta a jobb kezét és megérintette a lépét, amiből előbb le-tört, az pedig helyreállt és kiegészült és azonnal olyan tejessé vált, mint kezdetben. 17. És jobb kezét kinyújtva másodszer is, hüvelykujját a lép nyugat felé eső szélére tette és ujja nyomában vér serkent ki abból. Aztán ismételtén kinyújtotta a kezét és hüvelykujját a lép északra eső szélére tette és dél felé eső szélé felé húzta, ujja nyomában abból is vér serkent. Ott állt Aszeneth bal felől s mindent látott, amit az ember tett. Az pedig azt mondta a lépnek: – Ide hozzám! Akkor méhek röppentek ki a lép sejtjeiből a sejtek száma ezerszer és tízezerszer tízezer volt. ³¹⁰ 18. Fehérek voltak a méhek, mint a hó, szárnyaik meg mint a bíbor s a jácint, mint az aranyfonál, mint a bíbor és mint az arannyal áttört finom

³⁰⁷ Jn 6,35; 5,3. Ign. Ef XX,2 szerint az eucharisztia kenyeré halhatatlanságot ad.

³⁰⁸ Az ember jölétét a sarjádó növényekhez gyakran hasonlítja a Szentírás (pl.: Zsolt 1,3; Jer 17,7–8).

³⁰⁹ Lásd a XV.6-tal kapcsolatban leírtakat.

³¹⁰ Ezek a számok az említett „seregek” igen nagy számát, mérhetetlenségét jelentik az apokaliptika nyelvzetében (Dán 7,10; Jel 5,11).

lennvászon ruha. Aranyból voltak fejékeik, s hegyes volt a fullánkjuk, de senkit nem bántottak. 19. S összefonódtak Aszeneth kőré a méhek mind, lábától a fejéig, más nagytermetű válogatott méhek pedig, melyek olyanok voltak, mint amazok királynői, s a lép széttört részéből bújtak elő és megtapadtak Aszeneth arcán meg az ajkán,²¹ olyan lépet formálva, mint amilyen az ember előtt fekiúdt. 20. Akkor minden méh evett abból a lépből, amely Aszeneth száján volt.

Az ember pedig azt mondta a méheknek: – Távozzatok most innen a helyetekre! 21. Felkeltek mind a méhek, engedelmesskedtek és elmentek a mennybe.²² 22. De azok, amelyek bántani akarták Aszenethet, a földre hulltak és elpusztultak. Akkor az ember a botját az elpusztult méhek fölé emelte és azt mondta nekik: – Ti is támadjatok fel és távozzatok a helyetekre! 23. S feltámadtak az elpusztult méhek és eltávoztak az Aszeneth háza melletti udvarba és a gyümölcsstermő fákon tanyáztak.

²¹ A különös és többféleképpen érthető jelenet lényege, meghaló, hogy Aszeneth szájából is életet adó eledel származik, mint ahogyan Isten szájából is (vö. a már idézett 5Móz 8,3-mal és Jn 7,37–38-cal).

²² Nagyon sokat írtak már az engedelmesen távozó, meghaló és feltámadó méhek jelképes értelméről. C. Bohak a héliopoliszi zsidó templom gyülekezetének és papjainak jelképét látta bennük (11). Talán annyit mondhatunk, hogy a méhek engedelmesége az embereknek mutat példát (vö.: apokrif Act Joh 60–61: a poloskák engedelmeskednek az apostolnak) és az angyal szavai hitelességét bizonyítja. A rossz (Aszenethet bántó) méhek pusztulása és feltámadása Isten ítéletét és kegyelmét mutatja meg. A nagytermetű vagy királyi méhek talán az Isten iránti hűségüket megőrző Jákób-fiakra emlékeztetnek, míg a fullánkjukat használó méhek József áruló testvéreit (Dán, Gád, XXIVkk. fej.) idézik fel.

XVII.

1. És azt kérdezte az ember Aszeneth-től: – Láttad ezeket a dolgozókat? Válaszolt neki: – Igen, uram, én láttam mindezeket. 2. Azt válaszolta az ember: – Így valószínűleg meg mind azok a beszédek is, amelyeket ma mondtam neked.²³ 3. Kinyújtotta harmadszor is jobb kezét az ember, megérintette a lép feltört részét. Ekkor azonnal tűz csapott ki az asztalból, és megemésztette a lépet,²⁴ de az asztalnak semmi bántódása sem történt. A lángoló lépből jó illat áradt és betöltötte a szobát.²⁵ 4. Aszeneth pedig így szól ahhoz az emberhez: – Uram, van hét szűz lány velem, akik szolgáltak engem, és ifjúságomtól fogva velem együtt nőttek fel, ugyanaznap éjjel születtek, amelyen én, és én szeretem őket, mint a nővéreimet. Most azért szólítom őket és áldd meg őket, amint megáldottál engem is. 5. Az ember meg azt mondta erre: szólítsd őket! 6. Szólította tehát Aszeneth a hét szűzet és odaállította őket az ember elé, és megáldotta őket.²⁶ az ember e szavakkal: – Áldjon meg benneteket a Magasságos Úristen s váljatok a menedékvárosnak hét oszlopává, s minden, ennek a városnak a kiválasztottai közül való, polgárjogot nyert társnőök bennetek nyerején nyugalmat minden időben! 7. Akkor azt mondta az az ember Aszeneth-nek: – Tedd arrébb²⁷ ezt az asztalt! 8. Amint pe-

²³ Az eddigi jelek és csodák a méhekkel kapcsolatban tehát az angyal által közölt ígéretek beteljesedését bizonyították. Vö.: Jer 1,11–12. Még előbb: Áron vesszeje kivirágzása: 4Móz 17,8.

²⁴ Bir 6,21 egészen hasonló jelenetet mond el arról, hogy az angyal kinyújtott kezével (s az abban lévő bottal) áldozati tüzet gyújt az oltáron.

²⁵ Jn 12,3.

²⁶ Aszeneth tehát nem akar a hét szűz barátnő és szolgáló nélkül részeseudni Isten kegyelméből. Kérésére az angyal az utóbbiakat is megáldja és hét oszloppá teszi (Jel 3,12) a menedékvárosban, amely Aszeneth személyéhez kötődik.

²⁷ Phil. szövé: „Emeld föl”.

dig elfordult Aszeneth, hogy arrébb tegye az asztalt, hát eltűnt szemei elől az ember és Aszeneth úgy látta, mintha egy tüzes szekér, amelybe négy ló volt befogva, emelte volna fel őt kelet felé, az égbe.²¹⁸ A szekér olyan volt, mint a tűz lángja, a lovak pedig, mint a villám, az ember pedig fenn ült a szekéren. 9. Akkor így szólt Aszeneth: – Ó, én esztelen és vakmerő, hiszen gatlás nélkül beszéltem és azt mondtam, hogy egy ember jött a szobámba a mennyből, pedig Isten jött énhozzám. Most pedig ismét visszament a mennybe a maga helyére. 10. Azt mondta magában: – Légy elnéző, Uram, a te rabszolgánod iránt s kedvezv szolgálatnyodnak, mert vakmerően minden szavammal gonosz dolgokat beszéltem tudatlanságomban előtted!²¹⁹

József második látogatása Aszenethnél és házasságkötésük
(XVIII, 1 – XXI, 9)

XVIII.

1. És amint Aszeneth még ezeket mondta magában,²²⁰ íme, berontott Pentefrés²²¹ egyik ifjú szolgája s azt jelentette: – Íme, József, Isten hatalmas embere, érkezik ma hozzátok! A kengyelfutója pedig már az udvar kapujában áll. 2. Sietve szólította azért Aszeneth nevelőjét, aki házának vezető szolgája volt²²² és megpa-

²¹⁸ A jelenet hasonlít Illés elragadtatásához a tüzes szekéren: 2Kir - 4Kir 2,11.

²¹⁹ Pál apostol hasonló módon ír tudatlanságában elkövetett bűneiről az iTim 1,13-ban.

²²⁰ Phil. szövé: „Miután ezeket mondta ...”.

²²¹ Phil. szövé: „József”.

²²² Abból látszik, hogy milyen komolyan vette Aszeneth József közeledését, hogy a vacsora készítésével háza vezető és bizalmas szolgáját bízta meg. A szolgál

rancsolta neki: – Hozd rendbe a házat és készíts jó vacsorát nekem, mert József, Isten hatalmas embere eljön ma hozzánk! 3. És látta őt a nevelője, hát íme az arca összeesett a nyomorúságtól meg a sirástól, a hét napos nélkülözéstől. Elszomorodott a szolgál és könnyekre fakadt és megfogta Aszeneth jobbját és megcsókolta azt, majd így szólt: – Mi történt veled, gyermekeim, hogy az arcod így összetört? 4. Aszeneth azt felelte neki: – Súlyos gond nehezedett a fejemre, elkerülte szememeimet az álom, emiatt olyan összeesett az arcom. 5. Ekkor távozott a nevelője, rendbe hozta a házat és vacsorát készített. Visszaemlékezett Aszeneth az ember parancsaira, elsietett és bement a második szobájába, ahol az ékszeres szekrénye volt, felnyitotta a nagy ládjáját és kivette előlbi menyegzői ruháját, amely kinézésére olyan vakító volt, mint a villám és magára öltötte azt. 6. Magára csatolta ragyogó, királynői aranyövét, amelyet drágakövek ékesítettek. Arany karkötőket tett kezeire, lábaira pedig arany papucsot, és drága ékszeret tett a nyakára, amelyben számtalan értékes drágakő volt felfüggesztve. Aranykoszorút helyezett a fejére, a koszorún elől, a homlokán egy nagy jácintkő volt, ezen körben hat drágakő. A fejét könnyű kendővel borította be, mint egy menyasszony és jógart vett a kezébe.²²³ 7. Emlékezett Aszeneth nevelőjének szavaira, aki azt mondta: összetört az arcod. Sójajtott, nagyon szomorú lett, majd azt mondta: – Jaj nekem, nyomorultnak! Az arcom összetört, József így fog meglátni és megvet majd engem. 8.

észreveszi Aszeneth arcán a bőjt és a lelki harc nyomait és részvétel érdekklődik erről.

²²³ Az angyal szavának megfelelően most Aszeneth leveti a gyász ruháját és királynői díszbe öltözik.

Azután azt mondta tejestestvérenek²²⁴. – Hozz vizet nekem a tiszta forrásból! Megmosom majd az arcomat. 9. Hozott hát neki tiszta vizet a forrásból és beöntötte a tálkájába. Behajolt Aszeneth a mosdóvízbe és meglátta, hogy olyan volt a tekintete, mint a Nap, szemel meg, mint a felkelő hajnalcsillag.²²⁵ Orcái, mint a Magasságos mezeje és az orcáin olyan pír, mint egy ember fiának vére, ajka, mint az élet rózsája, amikor kelyhéből kibomlik, a fogai, mint a harcra rendelt bajnokok, a haja a fején, mint a szőlő az Isten paradicsomában, amikor fürtökben bővelkedik, a nyaka, mint tarka ciprusfá, mellei, mint a Magasságos Isten hegyei. 10. Amint megpillantotta magát Aszeneth a víz tükrében, elesodálkozott a kinézetén, nagyon megörült és nem mosta meg az arcát, mert azt mondta: – Soha nem mosom le ezt a nagy szépséget. 11. Akkor aztán bejött a nevelője és jelentette neki, hogy minden elkészült, ahogy megparancsoltad. Amint azonban Aszenethre pillantott, megdöbbent, sokáig nem tudott megszólalni és nagyon megijedt, leescit Aszeneth lábai elé és ezt mondta: – Mi ez, úrnóm, és ki ez a nagy Szépség és Csodálatosság? Nemde, a Mennyek Istene választott ki Téged elsőszülött fia, József menyasszonyának?²²⁶

XIX.

1. Miközben beszélgettek²²⁷ megjött egy kis szolgálócska, aki azt jelentette Aszenethnek: – Íme, József az udvarunk ajtója elé érke-

²²⁴ Phil. szöve.: „szolgáló leánykájának”.

²²⁵ Aszeneth hideg vízben megmosott arcán már nem látszik a fáradtság, csak a szépség. Nem a víztől lett ilyen szép, hanem a víztükörben pillantja meg szépségét.

²²⁶ Az Istenről rendelt menyasszonyhoz: 1 Móz 24-44.

²²⁷ Hagományos átvezető-formula a következő történéhez (pl. Mk 5,35).

zett!²²⁸ 2. Akkor lesietett Aszeneth az emeletről odavezető lépcsőkön a hét szüzzel József fogadására, és megállt a ház előcsarnokában. 3. József pedig belépett az udvarba, a kapukat pedig bezárták és minden idegen kint maradt.²²⁹ 4. Aztán Aszeneth ki-lépett a bejáratról, hogy József elébe menjen. Amint pedig meglátta őt József, elesodálkozott a szépségén s így szólt hozzá: Ki vagy te?²³⁰ Mondd meg nekem gyorsan! 5. Azt felelte neki: – Aszeneth vagyok, szolgálólányod. A bálványokat mind elhajítottam magamtól és azok elvesztek. És egy ember jött hozzám ma a mennyből, aki az élet kenyerét adta nekem, én pedig ittem belőle, meg a hálaadás kelyhét, én meg ittam abból és azt mondta nekem: József menyasszonyaül adtalak ma téged,²³¹ ő pedig völgyé-nyed lesz örök időre. Még azt is mondta nekem: Nem Aszeneth lesz a neved, hanem Menedékvárosnak fognak nevezni és az Úr-isten sok nép fölött uralkodik majd örök időre, mert általam me- nekül majd sok nép a Magasságos Úristenhez. 6. Azt is mondta még nekem az a bizonyos ember: – Elmegyek majd Józsefhez is és beszéllek vele felőled. 7. Most tehát te magad tudod, uram, ha az az ember elment hozzád és szólt neked felőlem. 8. Akkor József ezt válaszolta Aszenethnek: – Megáldott téged a Magasságos

²²⁸ A kapu előtt álló Józsefről szóló tudósítás a most kezdődő epizódban hasonlít Ap(Csel 10-ben található kapu-jelentéshöz, nem csak a hely miatt, hanem azért, mert ott is két olyan ember találkozik, akik (egymástól függetlenül) egybecsen-gő isteni kijelentést nyertek önmagukkal és a másikkal kapcsolatban.

²²⁹ Ez a mozzanat érdekesen világítja meg a tíz szüz példázatának hasonló jelenetét: Mt 25,10-12.

²³⁰ Bár a VII.2kk. szerinti József már találkozott Aszenethel, tehát ismerte őt, de most az újjászületett Aszeneth olyan szép, hogy első pillantásra nem ismeri fel.

²³¹ Aszeneth röviden tudtára adja Józsefnek, hogy milyen kijelentést kapott az angyaltól.

Isten s megáldotta a te neved mindörökre, mert az Úristen a falaidat a Magasságokban alapította és falaid az élet szilárd falai, mert az Élő Isten fiai fognak Menedék városodban lakni s az Úristen lesz a királyuk mindörökké. 9. Mert ma eljött hozzám az az ember és éppen e szavak értelmében beszélt rólad nekem. Jöjj tehát hozzám, szent szűz, mert égi üzenetet kaptam felőled,²³² amelyik mindent elmondott rólad nekem. Miért is állsz olyan távol tőlem? 10. Aztán József kinyújtotta kezét, hívta Aszenethet egy szemvillanással, sőt Aszeneth is kinyújtotta kezét, Józsefhez futott és a keblére borult. József átölelte Aszenethet, az pedig Józsefet és sokaig köszöntötték egymást, és az élet lángja lobbant fel mindkettőjük lelkében. 11. József megcsókolta Aszenethet és az élet lelkét adta neki, aztán másodszer is megcsókolta és a bölcsesség lelkét adta, harmadszor is megcsókolta őt és az igazság lelkét adta neki.²³³

XX.

1. Akkor átölelték egymást hosszú ideig és egymásba fűzték ujjait.²³⁴ Azután Aszeneth azt mondta: – Jöjj be, uram, a házuk-

²³² József most már felismeri a megváltozott Aszenethet, akiről előzőleg az angyal szólt neki. A két angyali kijelentés egybecseng, létrejön az antik narratív irodalmi művek egyik legfontosabb jelenete: az anagnorಿಸmos, azaz az újra felismerés. Vö.: 1Móz 18,1–3; Lk 24,31 és Homérosz, *Odiszsee* XIX, 387–507; *TestAbr.* A var., 33–40.

²³³ Burchard-ra (692–693) hivatkozunk: Az, hogy egy csók életet, lelket, szellemet ad vagy vesz, továbbá, hogy két lélek a csók által kommunikál, olyan ősi előfeltevés, amely sok prófán vagy vallásos magatartás mögött rejtezik és amit sok szöveg bizonyít. A szerelemből adott csóknak e jelcncben sakramentális, mennyi értékeket közvetítő szerepe is van. A szent csók az első kereszténynek közt is ismert volt. Róm 16,16.

²³⁴ Philonenko szerint (195) ez az intimitás és a bizalom jele volt.

ba²³⁵, mert én előkészítettem a házukat és nagy estebédet készítettem!²³⁶ 2. Akkor megragadta József jobbját és bevitte őt a házába. Leültette Józsefet apja trónszékébe, ő pedig vizet hozott, hogy megmossa annak József lábait. 3. De József azt mondta neki: – Most jöjjön ide egy a szüzek közül és mossa meg a lábaimat! 4. Erre azonban Aszeneth így felelt: – Nem, uram, mert mostantól te vagy az én uram, én pedig a szolgáló lányod. Miért is mondod, hogy egy másik szűz mossa meg a lábaidat? Az én kezeim a te kezeid, lábaid az én lábaim, a lelkem a lelked, ezért nem fogja valaki más megmosni a lábaidat. 5. Így hát kényszerítette őt és megmosta a lábait.²³⁷ Látta pedig József a lány kezét s azok olyanok voltak, mint az élet kezei, ujjai pedig olyan finomak, mint a gyorsiró ujjai. És ezek után megragadta József Aszeneth jobb kezét s megcsókolta őt, Aszeneth pedig József fejét csókolta meg és a jobbára ült. 6. Aztán megérkezett Aszeneth apja, anyja, egész rokonsága a birtokukról és meglátták Aszenethet, mint fénylő képet, akinek szépsége égi szépség volt, amint ott ül Józseffel együtt esküvői ruhába öltözve.²³⁸ 7. Elámultak a szépségén, na-

²³⁵ 1Móz 24,31.

²³⁶ Péld 9,5; Lk 14,17.

²³⁷ A lábmosásról: 1Móz 18,4 (a vendégeknek lábmosáshoz vizet hoz a házigazda); Lk 7,44 (az elmaradt lábmosás: tisztetlenség a vendéggel szemben); 1Tim 5,10 (az átutazó vándorprédikátorok lábait megmossák a gyülekezet özegei); Jn 13,3–5 (Jézus, a Mester, megmosta a tanítványok lábait). A görög világban a vendég lábát a rabszolgák mosták meg vagy a házigazda, ha nagyon ki akarta tüntetni a vendéget. Zsidó rabszolgá nem volt köteles megmosni zsidó gazdája lábát. A szerelmes asszony megmossatta férje lábát, ezzel fejezte ki iránta hódolatát vagy szeretetét. Ezzel férjét zavarba is hozhatta, ezért mondta József, hogy valaki az Aszeneth szolgálatában álló szüzek közül mossa meg az ő lábát. Aszeneth szép választ szeretett. A te lábaid az én lábaim. Ő nem megáldokodásból, hanem azért hajlandó József lábait megmosására, mert egy testnek, egy léleknek érzi magát vele.

²³⁸ Esküvői ruháról: Mt 22,11; Jel 21,2.

gyon megőrültek s dicsőítették az Istent, aki megeleveníti a halottakat).³⁹ 8. Aztán enni-inni kezdtek és vigadoztak.⁴⁰ Azt mondta Pentefrészt Józsefnek: – Holnap meghívom Egyiptom főembereit meg összes hadvezérét és lakodalmat készítek nektek⁴¹ és feleségül kapod a lányomat, Aszenethet. 9. De József azt felelte: – Én magam megyek holnap reggel a fáraóhoz, a királyhoz, mert ő olyan, mint az apám és fejedelmévé tett egész Egyiptom földjének. Beszélni fogok vele Aszenethről, és ő maga adja hozzám Aszenethet feleségül. 10. Azt felelte neki Pentefrészt: – Eredj el békével!⁴²

XXI.

1. Aznap József Pentefrésznél maradt, de nem ment be Aszenethhez, mert azt mondta: – Nem illik az egy istenfő férfinhoz, hogy az esküvő előtt az asszonyával aludjék. 2. Korán reggel felkelt József, elment a fáraóhoz és így szólt hozzá: – Add nekem Aszenethet, Pentefrésztnek, Héliopolisz papjának lányát feleségül! 3. Nagyon megörült a fáraó és így szólt Józsefhez: – Nemde, ő öröktől fogva neked volt eljegyezve? Legyen hát a feleséged mostantól mindörökké! 4. Aztán Pentefrésztért küldött a fáraó és

³⁹ „Az, aki megeleveníti a halottakat” kifejezés Isten egyik legkedveltebb jelzője volt a kortárs zsidóságban (Jn 5:2; Róm 4:17).

⁴⁰ Az enni-inni és vigadmi formulához: 1Kör 4:20; Lk 12,19. A különös az, hogy most már nem különültek el egymástól az evésnél József és Pentefrészt családja úgy, mint az első alkalommal (VII,17).

⁴¹ Ahasverós lakomája a perzsa főembereknek: Eszt 1,3; Belsőkirály lakomája: Dán 5,1; Heródes király meghívja a nép vezetőit: Mk 6,21.

⁴² Pentefrészt még azt gondolja, hogy ő rendezheti meg lánya esküvőjét az egyiptomi vezetők jelenlétében, de József a dolgot a fáraóval kívánja megbeszélni. Pentefrésztben emiatt nincs semmi keserűség.

hívatta őt, az pedig hozzá vezette Aszenethet és a fáraó elé állította. Amikor meglátta a lányt a fáraó, elcsodálkozott annak szépségén, majd így szólt: – Áldunk téged Urunk, József Istenét! Gyermekem, maradjon meg ez a szépséged mindörökké, mert valóban József Istene, az Úr, aki kiválasztott téged, hogy József menyasszonya legyél, mert ő Isten elsőszülött Fia. Téged pedig a Magasságos leányának⁴³ fognak nevezni és József menyasszonyának, mostantól mindörökké. József pedig mindenkor a vőlegényed lesz. 5. Aztán fogta a fáraó Józsefet meg Aszenethet, olyan aranykoszorúkat tett a fejükre, melyek kezdetül és régóta a házában voltak és Aszenethet József jobbára állította. 6. Majd kezét a fejükre helyezte, a jobb keze Aszeneth fején nyugodott és így szólt: – Áldjon meg benneteket a Mindenható Isten és minden időben szaporítson titeket!⁴⁴ Magasztaljon fel titeket és dicsőítsen meg benneteket mindörökké! 7. Aztán arcukkal egymás felé fordította őket a fáraó, szájukat és az ajkukat egymáshoz vonta, ők pedig megcsókolták egymást. 8. Ezek után nagy lakodalmat rendezett a fáraó nekik, hét napig tartó⁴⁵ nagy eszemiszomot. Meg is hívta Egyiptom földje minden fejedelmét, s a népek minden királyát és kihirdette Egyiptom egész földjének: – Keserves halállal haljon meg minden ember, aki József meg Aszeneth lakodalma hét napja ideje alatt valami munkát vé-

⁴³ Lk 1,32-ben az angyal Máriának ígéri, hogy születendő gyermekét a Magasságos (Isten) Fiának fogják nevezni, azaz a Magasságos Fia lesz.

⁴⁴ A fáraó szavai egy, a regény keletkezése idején ismert esketési szertartás záróaktusára (az áldásra) emlékeztetnek.

⁴⁵ A hét napig tartó menyegzőre példa: Bír 14,12-17 (Sámson tragédiával végződő lakodalma).

gezi.²⁴⁶ 9. Történt pedig ezután,²⁴⁷ bement József Aszenethez és gyermekeket fogant Aszeneth Józseftől. Megszülte Manassét és Efraimot,²⁴⁸ annak testvérét a József házában.

Aszeneth bűnvalló zsoltára (XXI, 10–21)

10. Akkor Aszeneth bűnvallásba kezdett²⁴⁹ az Úristen előtt és magasztaló imát mondott mindazért a jóért, amire méltónak találta őt az Úr:

11. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,

Én, Aszeneth, Pentefrésnek, – aki mindenek felügyelője²⁵⁰ –,
Héliopolisz papjának leánya.

12. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,²⁵¹

aki bőségben élttem apám házában,
de kérkedő és fennhéjázó²⁵² szűz voltam.

²⁴⁶ Mindenki nem volt hivatalos a menyegzőre, de mindenkinek jeleznie kellett részvételét azzal, hogy a lakodalom ideje alatt semmi munkát sem végzett, a fáraó szigorú parancsa szerint. A regény nem történetileg hiteles adatokkal szerepelteti a fáraót, hanem úgy, ahogy alakja a népies elbeszélésekben és vallásos irodalomban előfordulhatott.

²⁴⁷ Phil. szöve: „Amikor pedig megtett a menyegző s vége lett a lakomának...”

²⁴⁸ Megint a bibliai történethez tér vissza a regény, amikor Manassé és Efraim születéséről tudósít, 1Móz 41,50–53.

²⁴⁹ A bűnvalló imát nem minden kézirat hozza. Philonenko szövegkiadásából is hiányzik. Eredeti címe: Aszeneth hitvalló himnusza a Magasságoshoz. Műfaja bűnvalló ének, a végén azonban hálát ad a szabadításért.

²⁵⁰ Vö.: Zsolt 51,6.

²⁵¹ Nem teljesen világos, hogy a mindenek felügyelője itt Aszeneth apjára, a főpapra vagy a napistenre vonatkozik-e, akinek héliopoliszi kultuszát Pentefrés vezette.

²⁵² Visszaemlékezik arra, hogy milyen megvetéssel szólt valamikor Józsefről (III,9–11).

13. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
mert számtalan idegen istent tiszteltem,
s kenyeret ettem az oltáraikról.²⁵³

14. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
halálba fojtó kenyeret ettem
és a halál asztaláról az álnokság poharát.

15. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
nem ismertem az ég Istenét²⁵⁴ és Urát,
sem nem engedelmeskedtem az élet Magasságos Istenének.

16. Vétkeztem, Úram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
mert dicsőségem gazdagságában bíztam, meg szépségemben,
de kérkedő és fennhéjázó voltam.²⁵⁵

²⁵³ A sok isten tiszteléről és arról, hogy evett oltáraikról: II,3; XI,7–8; XII,5. A népek isteneinek szentelt áldozataiból (bálványáldozat) nem volt szabad ennünk a hitű zsidóknak. A keresztényeknek is csak akkor lehetett, ha ezen senki (sem a keresztényné lett zsidók, sem a pogányok, sem tulajdon lelkiismeretük) nem utközött meg. Vö.: VIII,5; 5Móz 1,8; Mk 7,15; ApCsel 10,12–15; 1Kor 10,19–22.

²⁵⁴ A tudatlanságból eredő vétkezés kisebb bűnnek számít, mint a tudatos: ApCsel 17,30.

²⁵⁵ Aszeneth másik vétkes a gőg volt, ami gazdagságából, szépségéből, mondhathnánk: elkényeztettségéből eredt. Vö.: I,6–9; II,1; III,7–11.

17. Vétkeztem, Uram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
a földön minden férfit megvetettem³⁵⁶
s nem volt ember, aki valamit tehetett előttem.

18. Vétkeztem, Uram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
és gyűlöltem mindenkit, aki eljegyezni akart,
lenéztem és megvetettem őket.

19. Vétkeztem, Uram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
vakmerően beszéltem hiábavalóságot
s azt mondtam: Nincs olyan nagyhatalmú férfi a földön,
aki szüzességem övét megoldhatná.

20. Vétkeztem, Uram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
de én leszek a hatalmas király elsőszülöttjének menyasz-
szonya.

21. Vétkeztem, Uram, vétkeztem,
sokat vétkeztem előtted,
míg el nem jött József,³⁵⁷ Isten hatalmas embere.

³⁵⁶ II,1.

³⁵⁷ Itt és a következőkben arra utal Aszeneth, hogy József megismerése után minden megváltozott az életében: a régi értékrend felborult és egy új értékrend született az egyistenhit alapján. Vö.: VI,17.

Ő letaszított engem erősségemből
és megalázott fennhéjázásomban,
szépségével tört vetett nekem,
bölcssége, mint halat a horgára akasztott
lelkével, mint élő csalétekkel csábított engem
és erejével megbénított,
és elvezetett engem Istenhez³⁵⁸ és a Magasságos háza fejedel-
méhez,
és az élet kenyerét adta nekem eledelül és a bölcsesség kely-
hét itatul,
és menyasszonyává lettem mindörökké.

MÁSODIK RÉSZ (XXII–XXIX)

*Győzelem a fáraó fia felett, aki el akarja rabolni Aszenethet
és apja helyett akar uralkodni (XXII,1 – XXIX,9)*

XXII.

1. Ezek után pedig az történt, hogy eltelt a bőség hét esztendeje
s megkezdődött az inséges hét esztendő.³⁵⁹ 2. Amikor pedig
Jákób hallott Józsefről, az ő fiáról, akkor egész rokonságával

³⁵⁸ Közvetlenül nem József vezette el Istenhez Aszenethet, hanem a névtelen angyal.
De közvetve mégis Józsefnek köszönhette ezt, mert az iránta érzett vonzódás
vezette el bűnvallásra, régi élete megutalására és ennek következtében küldött
hozza Istenből az angyal.

³⁵⁹ 1Móz 41,53–54: 46,5–6. A szöveg itt igen megrövidíti az 1Móz-ben leírt törté-
neteket Jákób fiai többszöri egyiptomi útjáról, majd apjukkal (Jákóbbal) törté-
nő odaköltözésükről.

együtt bement Izrael Egyiptomba az éhség második évében a második hónapban, a hónap huszonegyedik napján és Gósen földjén lakott. 3. Aszeneth így szól Józsefhez: – Elmegyek, hogy meglassam apádat, mert a te apád Izrael³⁶⁰ olyan, mint,³⁶¹ apám és Istenem. 4. József azt felelte neki: – Menjünk el együtt és lássuk meg apámat! 5. Elment tehát József meg Aszeneth Gósen földjére Jákóbbhoz,³⁶² József testvérei pedig elébük mentek és arcukkal a földre estek előtte.³⁶³ 6. Bementek Jákóbbhoz. Izráel pedig az ágyán ült.³⁶⁴ Óreg volt, nyugalmas vénsgében.³⁶⁵ 7. Meglátta hát Aszeneth Jákóbot s elámult annak szépségén, mert Jákóbn nagyon szép kinézetű volt s öregségére olyan volt, mintha egy virágzó fiatal férfi életkorában lenne. A feje teljesen hófehér volt, a haja egészen sűrű és tömött, mint az etiópoknak,³⁶⁶ a szakállja fehér, mely a melléig omlott alá, a szemei pedig örömteliek és sugárzóak,³⁶⁷ az izmai és a vállai, meg a karjai, mint egy angyalé, a combjai, lábszárai és lábai, mint az óriásoké.³⁶⁸ Olyan volt Jákóbn, mint az az ember, aki Istennel öregedett

³⁶⁰ Phil. szövé: „nekem is apám”.

³⁶¹ Phil. szövé: „az enyéim”.

³⁶² A Biblia is tud József látogatásairól apjánál (1Móz.46.29; 48.1), de nem szól arról, hogy akkor Aszeneth is vele lett volna.

³⁶³ 1Móz. 42.6: 43.26; 44.14, szerint József előtt leborulnak a testvérei, akit nem ismernek föl, csak a fáraó képviselőjét tisztelik a személyében. Ekkor teljesült be József álma arról, hogy egyszer azok leborulnak majd előtte (1Móz.37.10).

³⁶⁴ 1Móz. 37.10.

³⁶⁵ A magas életkort Isten áldásának tekintették (1Móz.25.8).

³⁶⁶ Mostani fogalmaink szerint inkább núbiaiakról, szudániakról vagy hindukról volt szó.

³⁶⁷ 1Móz. 49.12.

³⁶⁸ A kanonikus Jákóbn történetben a pátriárka sokkal erőlenebb, mint itt. Ott össze kell szednie magát, hogy fél tudjon ulni az ágyban, amikor fia és unokái meglátogatják (1Móz.48.2).

meg.³⁶⁹ 8. Láttá őt Aszeneth és elámult és arccal a földre esett előtte.³⁷⁰ Aztán azt mondta Jákóbn Józsefnek: – Ez az én menyem, a te feleséged? Áldott legyen a Magasságos Istenőtől! 9. És odahívta magához az asszonyt, megáldotta és megcsókolta őt.³⁷¹ Aszeneth pedig kinyújtotta a karját, Jákóbn nyakába borult, s csüggött a nyakában, mint ahogy saját apja nyakában csügg valaki, amikor az a háborúból az otthonába visszatért. Akkor átölelte Aszeneth József apjának, Jákóbnak a nyakát és megcsókolta őt. 10. Azután pedig együtt ettek és ittak. És visszatért József meg Aszeneth a maguk házához. 11. Egyedül Simeon meg Lévi, Józsefnek azok a testvérei, aki Lea fiai voltak, kísérték el őket, ám Zilpának és Bilhának, Rakhel és Lea szolgálóinak fiai nem kísérték el őket, mert irigykedtek rájuk és ellenséges indulattal voltak irántuk.³⁷² 12. Lévi pedig jobbról állt Aszeneth mellett, József³⁷³ pedig balról. 13. És Aszeneth megfogta Lévi kezét, mert őt jobban szerette, mint József főbbi testvérét, mert az

³⁶⁹ Azaz. Istennel közösségben élve öregedett meg. Vö.: Zsolt. 71.5-9.17-18.

³⁷⁰ Míg a 4.-v.-ben még József testvérei esnek arca József előtt, itt Aszeneth tesz ugyannyi apósa előtt, a megdöbben tisztelet jeleként.

³⁷¹ Jelzi a közsömítés családas jellegét. Jákóbn és József találkozásánál is így volt: 1Móz. 46.29. Most a szerző kiemeli, hogy Aszeneth mintegy apjává fogadta Jákóbot, az pedig a lányává a menyét. Figyelemre méltó, hogy József és testvérei találkozásánál a fáraó helyettesévé lett József csak megcsókolta testvéreit, egyedül Benjámin öccsének borult a nyakába, aki nemcsak apjának volt a fia, mint amazok, de anyjának is fia volt: 1Móz. 45.14-15.

³⁷² Józsefnek azok a testvérei, akiket anyja (Ráhel), vagy annak nővére (Lea) rabszolgánói szültek apjának (Cád, Dán, Áser és Nafthali): feltételesen ellenségségtől szerepelnek a regényben, míg anyja nővéreinek fiai (Lévi, Simeon, Júda, Rúben, Izsakhár, Zebulon) haráttoként. A kanonikus szövegben eredetileg József véteit rabszolgánokról szövezték feltestvérei ellen (1Móz. 37.2). Ugyanitt József meggyilkolását Rúben és Júda tanácsára változtatják feltestvérei kúba dobására (37.21), illetve rabszolgaként való eladására (37.26).

³⁷³ Phil. szövé: „Simeon”.

Úristenhez csatlakozott. Értelmes volt és a Magasságos prófétája, éleslátású. Sőt, Lévi Isten ujjával írt égi írásokat látott, amelyeket elolvasott, és ismerte a Magasságos Isten kibeszélhető len dolgait és megjelentette tiúkon Aszenethnek, mert ő, Lévi, maga is szerette Aszenethet. Lévi még a mennyei nyugalom helyeit is látta a Magasságban és annak falai olyanok voltak, mint a soha le nem dönthető falak, alapjait pedig a hetedik ég sziklájára fundálták.

XXIII.

1. Történt azonban, hogy amikor József meg Aszeneth arra haladtak el: meglátta őket a fal tetejéről a fáraó elsőszülött fia. Meglátva Aszenethet, őrülden beleszeretett⁷⁷⁴ és fájdalom nyilallt a szívébe, nehezen viselte el és belebetegedett, mert a lány rendkívül szép volt. Azt mondta: – Ennek nem szabad megtörténnie! 2. Követeket küldött tehát a fáraó fia és magához hívatta Simeont meg Lévit. Elmentek hozzá ezek a férfiak és amikor megálltak előtte, azt mondta nekik a fáraó elsőszülött fia: – Tudom, hogy ti ma a földön minden emberről hatalmasabb férfiak vagytok, jobbotokkal leromboltátok a sikemiek városát és két kardotokkal harmincezer harcoló férfit vágattok le.⁷⁷⁵ 3. Ime én

⁷⁷⁴ A pátriárka feleségébe beleszerető egyiptomi uralkodó motívuma a kanonikus pátriárka-történetekből ismerős: 1Móz 12,14–20.

⁷⁷⁵ A sikemi vérfürdőként emlegetett kanonikus történet szerint Simeon és Lévi szörnyű bosszút álltak húguk (Dina) megbecstelentése miatt a kananeus városban, ahol a fejedelem fia volt a lány megrontója (1Móz 34. feje.). A regény szerint viszont az uralkodó fia éppen e két férfit akarja felhasználni Aszeneth elcsábítására. A kanonikus szöveg azonban, a regénnyel ellentétben, nem említi számadatot arról, hogy hány férfit vágtak le Dina miatti bosszúból a városban. Phil. szöve. tőbblete íti: „Ezért arra kérlek benneteket, hogy síesetek segítségemre!”.

ma barátimmá fogadlak titeket⁷⁷⁶ s adok nektek sok aranyat, ezüstöt, szolgálókat, szolgálókat, házakat,⁷⁷⁷ nagy birtokokat. Csak e beszédek szerint cselekedjétek, gyakoroljátok irtalmat velem.⁷⁷⁸ mert nagyon megsértett József, a ti testvéretek engem, hiszen elvette feleségül Aszenethet, aki kezdetben nekem volt eljegyzve. 4. Most azért álljatok mellém és harcolni fogunk József, a ti testvéretek ellen és megölöm őt kardommal és elveszem Aszenethet feleségül, ti pedig testvéreim és igaz barátaim lesztek. 5. Csak e beszédek szerint cselekedjétek. Ha pedig ti vonakodtok megtenni ezeket a dolgokat és megvetitek a tanácsomat íme, kardom⁷⁷⁹ fog végezni veletek.⁷⁸⁰ 6. Egyszersmind ezeket mondva kivonta kardját s megmutatta nekik azt. Amint a férfiak, Simeon és Lévi meghallották ezeket a szavakat, erős fájdalom nyilallt szívébe, mert önkényűként beszélt velük a fáraó fia. 7. Mivel azonban Simeon bátor és merész férfi volt, arra gondolt, hogy ráveti kezét kardhüvelyére, kihúzza hüvelyéből a kardját és ledöfi vele a fáraó fiát, mert keményen beszélt velük. 8. Lévi azonban megértette szíve szándékát, azt, hogy milyen dühös Simeon, mert Lévi próféta-ember volt, aki előre látott minden bekövetkezőt. Élesen látta azt értelmével és szemeivel, és

⁷⁷⁶ Burehard (704) szerint itt katonai rangot nyert bizalmasokról van szó.

⁷⁷⁷ A „házakat” kifejezést a görögben csak egy betű választja el a szamaraktól. Van olyan szövegvariáns, mely szerint a fáraó fia lovakat és szamarakat ígér Simeonnak és Lévinek.

⁷⁷⁸ Ez a kifejezés nem azt jelenti, hogy a fáraó fia reális bajban lenne és ezért a két testvér segítségére szorulna, hanem politikai összezsekküvésbe kényszerítő formulaként értendő (1Sám 20,14).

⁷⁷⁹ Burehard (705) szerint ez a hangnem volt a jellemző a hellenista uralkodókra, ha alárendeljeiket megfenyegették, vö.: Dán 2,5.

⁷⁸⁰ Másik példa a kemény beszédre a József történetekből: 1Móz 42,7.

olvasni tudott abban, ami az emberi szívben írva van.³⁸⁶ Ezért rálépett Lévi jobb lábára és megnyomta azt, majd jelezte, hogy csilapodjék haragjából. 9. S azt mondta neki szelíden Lévi: – Miért gerjedsz fel haragod³⁸⁷ ez ellen a férfi ellen? Mi istenfélő férfiak³⁸⁸ vagyunk és nekünk nem szokásunk rosszért rosszal fizetni.³⁸⁴ 10. A fáraó fiának³⁸⁵ meg azt mondta Lévi nyíltan, szelíd szívvel és derűs arccal, a legcsekélyebb harag sem volt benne, hanem szívbeli szelídség: – Miért mondod, uram, ezeket a dolgokat előtünk? Hiszen mi istenfélő férfiak vagyunk és az atyánk a magaságos Isten³⁸⁶ barátja.³⁸⁷ József pedig, a testvérünk, elsőszülött fia Istennek. 11. Hogyan tennénk meg ezt a gonosz dolgot és hogyan vétkeznénk a mi Istenünk és Izrael, ami atyánk és József, a testvérünk előtt? 12. És most hallgass a szavaimra: – Nem szokás az istenfélő férfinek, hogy igazságtalanságot cselekedjék bármely módon bármely ember ellen. Ha pedig valaki egy istenfélő ember ellen akar igazságtalanságot cselekedni, nem áll mellette

³⁸⁴ A próféta egyrészt látja a jövendőt (rövidebb szöveg), másrészt azt, ami az ember szívében van (hosszabb szöveg szerint), vö.: ApCsel 11,27–28; 1Kor 14,25.

³⁸⁵ Felgyulladó haragról: 1Móz 39,19.

³⁸⁶ Phil. szövé: „Hiszen mi egy istenfélő férfi fiai vagyunk, nem szokása pedig az istenfélő férfinek, hogy a rosszért rosszal fizessen felebarátjának”.

³⁸⁷ A ne fizess rosszal a rosszért formula gyakori a regényben (XXIII,9; XXVIII,4; XXVIII,14; XXIX,3). Megfigyelhető azonban, hogy az újszövetségi szövegek ezt a csupán negatív formulát önmagában sohasem használják, hanem mindig egy pozitív kiegészítéssel, pl.: „hanem jóval viszonzozad azt” (Róm 12,17; 1Thessz 5,15; 1Pt 3,9). Az etikai normának ez a különbsége szerintünk elgondolkoztató érv a regény zsidó eredete mellett. Vö.: Bevezetés.

³⁸⁸ Phil. szövé: „felebarátjának”.

³⁸⁹ Phil. szövé: „szolgája”.

³⁹⁰ A kanonikus szövegek Ábrahámot nevezik Isten barátjának, 1Móz 18,17–18-ra lámaszkodva (Ézs 44,8; Jak 2,23). Burchard kimutatja (706), hogy ez a kifejezés sem a görög, sem az egyiptomi vallási nyelvben nem volt ismeretlen.

az istenfélő férfi, mert nincs kard a kezeiben. 13. Te pedig örízkezdj attól, hogy ezeket a dolgokat mondd József, a mi testvérünk ellen! Ha pedig megmaradsz emellett a gonosz terved mellett, bizony kardjainkat jobbnakkal kivontuk ellened! 14. Ki is hízták hüvelyükből kardjaikat Simeon meg Lévi s azt mondták: – Látod ezeket a kardokat? E két karddal³⁸⁸ bosszulta meg az Úr-isten Izrael fiai szegényét, amit a sikemiek okoztak, a mi hűgunk, Dina miatt, akit Sikem, Emór fia megszeplősített.³⁸⁹ 15. Amikor meglátta a fáraó fia kivont kardjaikat, akkor nagyon megijedt, remegni kezdett egész testében, mert úgy villámlottak azok kardjai, mint a tüzláng.³⁹⁰ el is homályosultak a fáraó fiának szemei s a földre borult lábaik előtt. 16. Lévi erre kinyújtotta kezét, felemelte őt s ezt mondta neki: – Kelj fel, ne féj, de máskor őrizkedj gonosz szólni a testvérünk, József ellen! 17. Ezután eltávozott a fáraó fiától Simeon és Lévi.³⁹¹

XXIV.

1. A fáraó fia pedig telve volt félelemmel és szomorúsággal, mert félt József testvéreitől: Simeontól meg Lévitől és lenyűgözte Aszeneth szépsége. Meg is szomorodott rendkívül nagy szomorúsággal.³⁹² 2. De szolgái megsügták neki: – Ime, annak a Bilhának és Zilpának a gyermekei, akik Leának és Ráhelnek,

³⁸⁸ Phil. szövé: „ezekkel”.

³⁸⁹ 1Móz 34, fejezet.

³⁹⁰ 1Móz 3,24.

³⁹¹ Phil. szövé: „Ezzel eltávoztak tőle, őt pedig remegve és félve hagyták ott.”

³⁹² Phil. szövé: „Mégnehezült a fáraó fiának szíve és nagyon elszomorodott Aszeneth miatt és károsan szenvedett.”

Jakób feleségeinek szolgálói voltak: gyűlölik Józsefet³⁹³ meg Aszenethet és irigykednek rájuk. Ők majd a rendelkezésedre állnak és akarátod szerint cselekszenek velük. 3. Ezért aztán követet küldött hozzájuk a fáraó fia és magához hívatta őket, azok pedig megjöttek hozzá az éjszaka első órájában és megálltak előtte. Akkor azt mondta nekik a fáraó fia: – Beszédem van veletek. Tudom, hogy erős férfiak vagytok! 4. Gád meg Dán, az idősebb testvérek így szóltak a fáraó fiához: – Csak mondja meg a mi urunk szolgálainak, hogy mit kíván, akkor hallgatni fognak rád a te szolgálid³⁹⁴ és teljesíteni fogják akarátodat! 5. Nagyon megörült ennek a fáraó fia s azt mondta a cselédeknek: – Távozzatok most innen tőlem egy rövid időre, hogy titokban elmondhassam ezeknek a férfiaknak a mondandómat! 6. Eltávoztak tehát a szolgálk mind, 7. de hazudott nekik a fáraó fia, mert azt mondta nekik: – Ime, áldást meg halált helyezek ma elétek. Válasszátok hát inkább az áldást, ne pedig a halált!³⁹⁵ Mivel ti erős férfiak vagytok,³⁹⁶ akik nem úgy haltok meg mint az asszonyok,³⁹⁷ hanem férfiak módjára és bosszút álltok ellenségeiteken. 8. Úgy hallottam, hogy József azt jelentette ki rólatok apám, a fáraó előtt, hogy úgymond Dán meg Gád, Naftali meg Áser apám szolgálóinak fiai, ezért nem az én testvéreim. Csak megvárom apám halálát, aztán

³⁹³ Gyűlöletük kiváltó oka talán 1Móz 37,2 (a gyermek József rossz hírüket költötte apjuknál). Az intertestamentális TestDán és TestGád beszél a két testvér József iránti gyűlöletéről, a TestNaft és Test Áser nem szól ilyesmiről. Vö.: Burchard, 708.

³⁹⁴ 1Sám 3,9k.

³⁹⁵ 5Móz 30,19: Jer 21,8. A jó és rossz választása és annak következményei érzékeltetésére használt formula.

³⁹⁶ Phil. szöve.: „Tudom rólatok, hogy...”

³⁹⁷ Azaz férfias ellenállás nélkül.

kiirtom őket a földről s minden rokonságukat, nehogy velem együtt részesedjenek az örökségben,³⁹⁸ 9. Mert a szolgálólányok fiai, akik engem eladtak az izmaelitáknak,³⁹⁹ Én pedig megfizetek nekik az ellenem elkövetett gyalázatos tetteik szerint, csak haljón meg előbb az apám. 10. – Megdicséerte apám, a fáraó, őt és azt mondta neki: – Bátran szóljál, fiam. Ami pedig a jövőt illeti, végy át tőlem erős férfiakat a harcra és törjétek rájuk! Cselekedj úgy velük, ahogyan ők jártak el veled szemben, én pedig a segítősegedre leszek. 11. Amint meghallották azok a férfiak a fáraó fia szavait, nagyon megrendültek, elszomorodtak s így feleltek neki: – Kérünk, urunk, segíts nekünk!³⁰⁰ 12. Azt felelte nekik a fáraó fia: – Segítségetekre leszek, ha hallgattok a szavaimra! 13. A férfiak ezt mondták: – Ime, mi a te szolgálid vagyunk³⁰¹! Ha pedig valamit parancsolni fogsz szolgálidnak, mi meg tesszük azt. 14. A fáraó fia ezt válaszolta nekik: – Én megölöm az apámat, a fáraót mégez éjjel, mert a fáraó, az apám, olyan, mintha József apja volna és azt mondta neki, hogy megsegíti őt veletek szemben, ti viszont öljétek meg Józsefet, én meg elveszem magamnak Aszenethet feleségül! Ti lesztok a testvéreim és örökösársaim³⁰² mindenben, csak e szerint a beszéd szerint cselekedje-

³⁹⁸ Ez már Ábrahám és Izmael esetében is így volt, vö.: 1Móz 21,10.

³⁹⁹ 1Móz 37,25–28.

³⁰⁰ Az alattvalók segítése a hellenizmusban az uralkodók egyik erénye, ugyanakkor kötelessége volt.

³⁰¹ 1Móz 50,18; Józ 9,8. A rövid szakaszban Gád és Dán négyyszer nevezik magukat a fáraó fia szolgálóinak. Az olvasónak feltűnik, hogy saját testvéreiknek – aki ilyet nem is kíván tőlük – nem akarnak szolgálni, a fáraó fiának azonban szolgásgágot fogadnak.

³⁰² Az eredetileg jogi-gazdasági „örökösárs” kifejezés fontos újszövetségi fogalom a fejlődők, amely a hívőknek Krisztus útjában való részvételére vonatkozik, pl. Ef 3,6.

tek! 15. Dán meg Gád azt mondták neki: – A mai napon szolgálj nekünk. Megtesszük mindazt, amit parancsolsz nekünk! Mert ma hallottuk, amint József azt mondta Aszenethnek: – Menj ki reggel családi birtokunkra, hiszen szüretidő van! Adok melléd hatszáz férfit, akik hadra foghatóak, meg ötven előfutárt. 16. S most hallgass ránk, mi pedig szólni fogunk a mi urunkhoz! 17. Akkor elmondták neki minden titkos beszédüket, majd így szólta: – Adj nekünk harcoképes katonákat! 18. A fáraó fia adott is mind a négy testvér mellé ötszáz-ötszáz férfit s megtette őket azok fejedelmévé és vezetőjévé. 19. Dán meg Gád azt mondta nekik: – Szolgáid vagyunk e mai napon és megteszünk mindent, amit parancsoltál nekünk. Éjjel elmegyünk és csejt vetünk a téli patakmederben,³⁰³ ahol elrejtőzünk a nádasban. Te meg végy magad mellé ötven férfit,³⁰⁴ akik lovas-íjászok, s menj előtünk messziről. Akkor jönni fog Aszeneth és a kezünkbe esik, mi pedig leütjük a vele levő férfiakat. Aszeneth menekülni fog a szekezén, de a kezdebe fog esni s úgy bánhatsz vele, amint kívánod. Ezek után megöljük az Aszeneth miatt szomorkodó Józsefet, miután szeme láttára megöljük a fiait.³⁰⁵ Megőrült a fáraó fia amint hallotta ezeket a szavakat s elküldött velük kétezer harcost. 20. Elmentek a téli patakmederbe és elrejtőztek a nádasban. Négy csapattestre oszlottak. Azután lesben álltak a téli patakmeder

³⁰³ Nemzetközileg használt kifejezéssel: vádi. Olyan patakmeder, amelyben csak az esőzések után van víz. Alkalmas rejtett katonát előrenyomulásra. Vö. 1Sám 15,5.

³⁰⁴ Itt Dán és Gád azt tanácsolják, hogy a fáraó fia csak annyi lovast vigyen magával, hogy Aszenethet el tudja fogni, az igazi harci műveletet ők vállalják. Az asszonyt kiszolgáltatták a fáraó fia kéjvágyának.

³⁰⁵ Kegyetlen és embertelen terv: a feleségtől megfosztott testvérnek szeme előtt akarják megölni annak fiait.

mindkét felén, az út innenső oldalán, éppúgy, mint a túlsón, öt-százanként. Hasonlóképpen a patakmeder innenső felén várakozott a többi, ők is a nádasban, az út mindkét oldalán. Köztük pedig egy széles és tágas út húzódott.³⁰⁶

XXV.

1. Fölkelt azon az éjszakán a fáraó fia, elindult apja szobájába, hogy megölje az apját karddal, ám megakadályozták apja öregeiben, hogy bemenjen hozzá. Azt kérdezték tőle: – Mit parancsolsz, urunk? 2. Azt mondta nekik a fáraó fia: – Látni akarom az apámat, mert szüretelni indulok újonnan telepített szőlőmbe!³⁰⁷ 3. Azt mondták neki az öregek: – Nagy fejjáása volt³⁰⁸ az apádnak s egész éjszaka virrasztott, de most elcsendesedett egy kissé. Ám megparancsolta nekünk: – „Senki se közeledjek hozzám, még elsőszülött fiam se!” 4. Amint hallotta ezeket, sietve eltávozott a fáraó fia,³⁰⁹ de magához vett ötven lovas-íjászt és előtűnik ment, ahogyan Dánnal meg Gáddal megbeszélték. 5. Naftali meg Áser, a fiatalabb testvérek, azt mondták Dánnak és Gádnak, idősebb testvéreiknek: – Miért cselekesztek ismét gonosz apánk, Izráel, és testvérünk, József ellen?³¹⁰ Mert öt sze-

³⁰⁶ A hadicselt úgy tervezték, hogy céljukat biztosan elérjék. Az út keresztelte a patakmedret. Az úttól jobbra és balra négyszer ötszáz férfi rejtőzött el, egy-egy csapattestnek József egy-egy szolgálotól született fétestvére volt a parancsnoka. Ezenkívül nem túl messze állomásozott a fáraó fia a maga íjásaival.

³⁰⁷ Egyiptomban a szőlő ismert már a Kr. e. 3. sz.-ban is (Burchard, 712).

³⁰⁸ Phil. szöve.: „Nagy kinjai voltak”.

³⁰⁹ Nyilván haraggal távozik a fáraó fia apja szobája elől, hiszen az összeszkívés első lépése, ti. apja megölése, nem sikerült, mert apja megparancsolta a szolgáknak, hogy azon a hajnalon senkit se engedjenek be hozzá.

³¹⁰ A szolgálotól született testvérek közül a két idősebbnek lelkiismereti és hitbeli kétélyeik vannak öccseik terve (összeszkívése) helyességét illetően.

me fényeként őrz³¹ az Úr! Nemde, egyszer már eladtátok őt és ma egész Egyiptom földjének királya, szabadítója és gabonátadója lett?³² 6. Ha most megint megkísérlitek, hogy gonosz te gyetek ellene, akkor segítségért kiált fel a Magasságozshoz³³ és ő olyan tüzet küld az égből,³⁴ amely megemészt titeket és Isten angyalai harcolnak érte ellenetek. 7. De megharagudtak rájuk az idősebb testvéreik: Dán és Gád s ezt felelték nekik: – Csak nem fogunk úgy meghalni, mint az asszonyok? Ez nem eshet meg! 8. Kimentek tehát a Józseffel meg Aszenethel való szem-betalálkozásra.

XXVI.

1. Felkelt korán Aszeneth s azt mondta Józsefnek: – Elmegyek most, ahogyan mondtad, családi birtokunkra, de megrettent a lelkem attól, hogy különválasz tőlem. 2. József így válaszolt neki: – Bizzal s ne félj, hanem eredj el, mert az Úr van veled³⁵ és ő meg fog őrizni téged, mint szeme fényét, minden ellenedre való gonosztól³⁶. 3. Én pedig a gabona-osztásra megyek, gabonát juttatok minden embernek, és nem fog elpusztulni az Úr előtt az egész föld.³⁷ 4. Így hát elindult Aszeneth a maga útjára, József is

³¹ Szeme fényeként őrizni a magyar nyelvben is annyit jelent, mint féltve vigyázni rá. Y6.: 5 Móz 32, 10; Zsolt 17, 8.

³² Példaként hozzák fel, hogy dacára annak, hogy Józsefet rabszolgának adták el, Isten vezetése folytán mégis nagy hatalomra tett szert Egyiptomban.

³³ Phil. szöve.: „segítségül hívja Izráel Istenét”.

³⁴ A bűnösöket megemésztő égi tüzről: 2Kir 1, 10. 12. 14; Lk 9, 54; Jel 11, 5.

³⁵ Józ 1, 9; Bir 6, 12; Mk 10, 49; Lk 1, 28. A formula biztatás Isten emberének, hogy merjen hozzáfogni az előtte álló nagy feladathoz, amelyre önmagában képtelen, de isteni segítséggel képes lesz rá.

³⁶ Lásd: Zsolt 121 (120), 7.

³⁷ Phil. szöve.: „hogyan ember se pusztuljon el Egyiptom földjén az éhség miatt.”

elment gabona-osztó munkájára.³¹⁸ 5. Amikor Aszeneth elment a téli patakmederhez az őt kísérő hatszáz férfival, hirtelen kitörtek les helyükből a lesben állók,³¹⁹ azok, akik a fáraó fiával voltak, s harcba elegyedtek Aszeneth erős embereivel és mind egy szálíg kardéltre hányták őket³²⁰, Aszeneth előfutárait pedig mind megölték. Elmenekült tehát előlük Aszeneth a szekéréen. 6. Megtudta mindezt Lea fia, Lévi a lélek által, hiszen proféta volt,³²¹ ezért megjelentette testvéreinek, Lea fiainak az Aszenethet ért veszedelmet. Ezért mindegyik felkötötte a kardját a derekára és karjukra vették pajzsukat, jobb kezükkel lándzsát ragadtak és gyors futással Aszeneth nyomába eredtek. 7. Elmenekült Aszeneth, de íme, a fáraó fia jött vele szembe és ötven lovas férfi volt vele! Meglátta őt Aszeneth és megijedt, sőt remegni kezdett egész testében és segítségül hívta az Úrnak, az ő Istenének nevét.³²²

XXVII.

1. De Benjámin³²³ ott ült vele együtt a szekéren, Aszeneth balján. Benjámin erős ifjú volt, mintegy tizennyolc éves,³²⁴ kimondhatatlanul szép és fejedelmi természetű, erőteljes, mint az oroszlán-kölyhök,³²⁵ és félte az Istent. 2. Kiugrott Benjámin a szekérből, egy

³¹⁸ 1 Móz 4, 14. 56–57.

³¹⁹ Ismert katonai művelet volt a les-vetés: Józ 8, 4–7.

³²⁰ Józ 8, 21.

³²¹ 2Kir 3, 11; 6, 12; Mk 2, 8. A proféta látja a jövődőt, az emberek szívébe lát és kijelentést nyer Isten titkairól.

³²² 1 Móz 32, 12; 33, 1.

³²³ Igazí sógora (ugyanattól az apától és anyától) csak Benjámin volt, akit éppígy Ráhel szült Jákóbnak, mint Józsefet.

³²⁴ Az 1, 6 szerint Aszeneth is 18 éves, amikor a regényben megjelenik.

³²⁵ Burchard joggal mutat rá arra (715), hogy az ifjú Benjámin jellemzése (bátor,

kerék követ vett ki a téli patakmederből és azt kezébe véve a fáraó fiára hajtotta, nagy és súlyos sebesülést okozó esapást mérve vele annak bal halántékára.³²⁶ 3. Le is esett a fáraó fia a lováról a földre, félholtan. 4. Benjámin pedig a sziklához rohant s azt mondta Aszeneth kocsisának: – Adj nekem ötven követ a téli patakmederből! 5. Az pedig adott neki ötven követ. Elhajította sorjában az ötven követ Benjámin és megölte mind az ötven férfit, akik a fáraó fiával voltak s behatoltak a kövek a halántékukba.³²⁷ 6. Akkor aztán Lea fiai: Ruben, Simeon, Lévi, Júda, Izsakár és Zebulon,³²⁸ üldözőbe vették azokat a férfiakat, akik csapdát állítottak Aszenethnek és rájuk rohantak hirtelen,³²⁹ leverték mindazokat és ez a hat férfi megölte őket, a kétezret.³³⁰ 7. Testvéreik, Bilha és Zilpa fiai pedig elfutottak előlük s ezt mondták: – Megsemmisítették minket testvéreink és meghalt a fáraó fia egyetlen ifjúnak, Benjáminnak kezétől s mindenki elveszett, aki vele volt. 8. Most gyertek, öljük meg Aszenethet meg Benjáminthet³³¹ és meneküljünk ebbe a nádasba. 9. Odamentek Aszenethhez tehát, kivont kardjuk pedig csöpögött a vértől. 10. Látva őket Aszeneth nagyon megijedt és így kezdett imádkozni:

– Uram, Istenem,

erős, istenfélő) sok tekintetben hasonlít az ifjú Dávid jellemzésére, aki legyőzte az óriási Góliátot (1Sám 16,12; 17,48–51).

³²⁶ Így győzte le Dávid is Góliátot (1Sám 17,49).

³²⁷ A fáraó fiának halántékön-találása még harci virtusnak tekinthető, a kíséret mind az ötven tagjának egy-egy követ fölött halántékön találása s így megölése már meszerü elem az elbeszélésben.

³²⁸ 1Móz 29,32–35; 30,17–20.

³²⁹ Józs 10,9.

³³⁰ Vö.: Bir 15,15–16.

³³¹ Mt 21,38–39.

aki a halálból megelevenítettél engem,³³²

és megszabadítottál a bálványoktól meg a halál romlásából,

aki azt mondtad nekem: örökké élni fog a lelked!

Szabadíts meg engem³³³ ezektől a gonosz férfiaktól!

11. És meghallotta az Úristen Aszeneth hangját s tüstént kihullottak a kardok a kezükből és leestek a földre, ott pedig széjjelmáztak, mint a hamu.³³⁴

XXVIII.

1. Látták Bilha és Zilpa fiai ezt a nagy dolgot,³³⁵ félni kezdtek nagyon s azt mondták: – Az Úr harcol ellenünk³³⁶ Aszenethért. 2. Arca estek a földre s istenként³³⁷ kérték Aszenethet: – Irgalmazz nekünk, rabszolgáidnak, mert úrnőnk vagy s királynőnk, mi pedig gonoszt tettünk ellened,³³⁸ meg testvérünk, József ellen! 3. Most pedig megfizetett nekünk az Úr a mi tetteink szerint. Ezért arra kértünk téged most, mi, a te rabszolgáid, hogy könyörülj rajtunk s ments meg minket testvéreink kezéből, mert ők a te megsértésed megbosszuloiként érkeztek hozzád és kardjaik ellenünk fordultak. Tudjuk pedig, hogy a mi testvéreink is tenfélő férfiak s nem fizetnek rosszal a rosszért senkinek sem.³³⁹

³³² Aszeneth már a VIII,10-ben is Újra-életre-kellőnek nevezte Istent. Philonenko (214) itt a lélek halhatatlansága képzetére is kitér.

³³³ Zsolt 7,2; Róm 7,24.

³³⁴ Zsolt 68,3.

³³⁵ Phil. szöve.: „ezt a csodát, ami történt”.

³³⁶ Helyesen mutat rá Burchard (717), hogy e szavakban a Vörös tengert átkelés felismerési tükröződnek (2Móz 14,14–25).

³³⁷ Az itt szereplő görög szót istennőnek is lehetne fordítani.

³³⁸ 1Móz 50,17,20.

³³⁹ A rosszért rosszal nem fizetni etikai elvet sokszor használják a hellenizmus korában az ószövetségi és intertestamentális iratok. Az újszövetségi iratok

Ezért a továbbiakban légy szolgáid iránt irgalmas istennőnk öelöltük. 4. Aszeneth azt felelte nekik: – Bízatosok és ne féljétek a testvéreitektől, mert ³⁴ők³⁴ félék az Istent és félve tisztelnék minden embert és nem fizetnek rosszal a rosszért senkinek sem. 5. Eredjétek ebbe a nádasba, amíg kiengesztelem őket veletek szemben³⁴ és megszüntetem haragjukat, mert nagy dolgokra merészkedetek velük szemben. 6. Bízatosok tehát és ne féljétek, mert az Úr ítél köztem és köztetek!³⁴ 7. Akkor bemenekült Dán meg Gád, meg testvéreik a nádasba. 8. De íme, megérkeztek Lea fiai, akik három-nyarat-megélt szarvasként futottak³⁴ azok után. 9. Leszállt hát Aszeneth a biztonságos hintajáról, s könynyek között, barátságosan fogadta őket. Ők pedig a földre borulva hódoltak előtte és hangos sírásra fakadtak és keresték az apjuk szolgálóitól született testvéreiket, hogy megöljék őket. 10. Aszeneth azonban így szólt hozzájuk: – Kérlek benneteket, ki-méljétek meg testvéreiteket és ne tegyetek velük rosszat a rossz ellenében, mert az Úr pajzsként oltalmazott³⁴ engem tőlük és szétzúzta³⁴ kardjaikat, s íme szétmáltak azok a földön, olyanná váltak, mint a tüztől olvadt viasz. Nekünk elég az, hogy maga az

átveszik ezt az etikai normát, de mindig hozzászólnak valamilyen pozitív folytatást, pl. „hanem jóval viszonyozátok”. Vö.: JosAs XXIII.9; XXVIII.14; XXIX.3 és Róm 12.17; 1Thessz 5.15; 1Pt 3.9.

³⁴ Phil. szöw.: „a ti testvéreitek”.

³⁴ Aszeneth a kiengesztelő szerepét vállalja az egymásra haragó testvérek között, amíg azonban ez megtörténik, a vétkes testvéreknek el kell rejőzniük. Mózesnek is gyakran kellett kiengesztelnie Istent a vétkes nép iránt, olyankor azoknak nem volt szabad az Úr előtt mutatkozniuk, vö.: 2Móz 3.2,30.

³⁴ 1Móz 16.5.

³⁴ A rohanó szarvas a gyorsaság jelképe (Zsolt 18.34).

³⁴ Zsolt 5.13.

³⁴ Phil. szöw.: „kiverte kezekből”.

Úr harcol értünk!³⁴ 11. A továbbiakban kíméljétek meg őket, mert a testvéreitek és apátoknak, Izráelnek a vére! 12. De Simeon azt mondta Aszenethnek: – Miért beszél a mi úrnőnk jó dolgokat ellenségeinkről? 13. Nemde, inkább jobb, ha levágjuk őket kardunkkal,³⁴ mert rosszat terveztek ellenünk és apánk, Izráel ellen és József, a mi testvérünk ellen már két ízben,³⁴ ma pedig, ó istennőnk és királynőnk, teellened?! 14. Akkor kinyújtotta Aszeneth a jobbját és megérintette Simeon szakállát s megcsókolta őt³⁴. Aszeneth így szólt hozzá: – Semmiképpen se tégy rosszat a rosszért felebarátodnak, add az Úrnak, hogy megítélje ezt a gőgös vétküket³⁵. Ők a ti testvéreitek, apátok, Izráel sarja és valahol messze menekülnek most előledek. A továbbiakban bocsássatok meg nekik. E szavak hallatára kedvesen köszöntötte Simeon Aszenethet. 15. Lévi pedig hozzálépett, megcsókolta jobb kezét.³⁵ Megértette³⁵, hogy meg akarja menteni azokat³⁵ a férfiakat testvéreik haragjától, hogy ne öljk meg őket. 16. Közel voltak a nádashoz. 17. Felismerte őket Lévi, a testvérük, de nem jelentette ezt meg a testvéreinek. Mert félt attól, hogy haragjukban lekaszabolják őket.

³⁴ 2Móz 14.14.

³⁴ Megint a lievesvérű Simeon akar bosszút állni, mint előzőleg (XXII.11), a fáraó fiával történt konfliktusa után.

³⁴ Ti, egyszer, amikor eladták Józsefet és becsapták apjukat (1Móz 37.18–35), egyszer pedig, amikor a fáraó fiával szövetkeztek ellene (XXIV. fej).

³⁴ 2Sám 20.9.

³⁵ Phil. szöw.: „ellenetek való gőgüket”.

³⁵ Phil. szöw.: „és megáldotta őt. 16. Így mentette meg Aszeneth azokat a férfiakat testvéreik haragjától, nehogy megöljk őket”.

³⁵ Lévi.

³⁵ Azt értette meg Lévi, hogy Aszeneth – sógorai megmentése érdekében – nem mondott igazat, amikor azt állította, hogy azok valahol messze vannak, pedig a közeli nádasba bújtak el az ő bízatosára (XXVIII.5).

1. A fáraó fia pedig felkelt a földről, felült, de vért köpött a szájából, mert vér ömlött halántékából a testére. 2. De odafutott hozzá Benjámin és elvette annak kardját és kivonta azt hüvelyéből,³⁵⁴ mivel³⁵⁵ Benjáminnak nem volt kard a csipőjén. Amint azonban át akarta dőfni a fáraó fia mellét³⁵⁶, 3. odarohant Lévi és a kezét megragadva ezt mondta: – Semmiképpen ne tedd meg ezt a dolgot testvérem, mert istenfélő férfiak vagyunk és az istenfélő férfiakhoz nem illik, hogy rosszal fizessenek a rosszért,³⁵⁷ sem az, hogy eltiporják a földre esteket, sem az, hogy halálra sanyargassák el-lenségeiket. 4. Most azért fordítsd vissza kardodat és tedd a helyére.³⁵⁸ És inkább jöjj ide segíts nekem és gyógyítsuk meg őt seiből, és ha életben marad, akkor a barátunk lesz ezek után, apja, a fáraó pedig az apánk. 5. És felemelte Lévi a fáraó fiát a föld-ről, lemosta a vért az arcáról, bekötötte sebeit, feltette a lovára³⁵⁹ és elvitte az apjához, a fáraóhoz. Ott elmagyarázott a fáraónak szép sorjában mindent, ami történt. 6. A fáraó pedig felkelt trón-járól és a földre borult Lévi előtt és megáldotta őt. 7. A harmadik napon belehalt a fáraó fia abba a sebbe, amit a gyermek Benjámin köve okozott neki. 8. Nagyon meggyászolta a fáraó az elsőszülött fiát, bele is betegedett a gyászába.³⁶⁰ Meg is halt a fáraó élete száz-

³⁵⁴ Ez a mozzanat Dávidnak Góliát feletti győzelmére emlékeztet: 1Sám 17,51.

³⁵⁵ Phil. szöve.: „Benjámin nem viselt kardot”.

³⁵⁶ Phil. szöve.: „E akarta vágni a fáraó fiát”.

³⁵⁷ JosAs XXIII,9; XXVIII,14; XXIX,3.

³⁵⁸ Jézus parancsolja ezt Péternek a passiótörténet szerint: Mt 26,52; Jn 18,11.

³⁵⁹ Lásd „az irgalmas samariánus történetét”: Lk 10,33–34. Vö.: Burchard (720).

³⁶⁰ 2Sám 19,1 szerint Dávid megrendülten gyászolja Absolont, ellentétben azzal, amikor a király belenyugszik „törvénytelenül született” kisgyermeké halálába (2Sám 12,15–20).

kilencedik évben,³⁶¹ a koronaékszerét pedig Józsefre hagyta. 9. József pedig negvennyolc évig uralkodott Egyiptomban, azután a fáraó fiatalabbik utódjára hagyta a koronát, aki még csecsszopó volt akkor, mikor a fáraó meghalt. József volt a fáraó fiatalabbik fiának gyámja Egyiptom földjén, élete minden napján.

³⁶¹ A fáraó majdnem annyi ideig élt, mint amennyit Józsefnek megengedett az Isten (száztiz év), vö.: Móz 50,26.